

**Дьокуускай куорат 39 №-дээх оҕону олоххо – дьаһахха ураты киһи буола
улаатарга сайыннарар сүрүн хайысхалаах «Ромашка» уһуяан**

**«Мин төрөөбүт төрүт дойдум – Саха Сирэ»
Оскуолаҕа бэлэмнэни бөлөх оҕолорун кытта дьайымал**

**Оңордо – Дьяконова Анна Егоровна,
39 №-дээх “Ромашка” уһуяан иитээччитэ**

Дьокуускай 2018 с.

Тизмэтэ: “Мин төрөөбүт төрүт дойдум – Саха Сирэ”

Бытыллар бөлөбө: 6-7 саастаах оҕолорго

Сыала: Бэлэмнэнии бөлөх оҕолоругар Саха Сирин 5 улуустарын кытта билсиппиннэри; төрөөбүт дойдуну үөрэтэр дьобурдарын иитии.

Соруктара:

- 1) Үөрэтэр: улахан, кыра, тэннэхэрбэлиэлэр билиилэрин хангыты. Саха Сирин былаабын, улуустар гербэлэрин суолталарын үөрэтии, суоттуур дьобурдарын сайыннарыы,
- 2) Сайыннарар: Суоттуур дьобурдарын сайыннарыы, Оҕо толкуйдуур дьобурун, билиэн –көрүүн баҕатын, өйүн-санаатын, болҕомтолоох буолуутун сайыннарыы, тыл саппааһын байытыы, айар –тутар дьобурдарын сайыннарыы, оҕолор чинчийэр дьобурдарын сайыннарыы;
- 3) Иитэр: оҕонусэрэхтээх буоларга иитии, айылҕаҕа харыстабыллаах сыһыаны иитии, төрөөбүт дойдуга тапталы инэри.

Үөрэхтээһин уобаластарын ситимнэрэ:

- “Оҕо уопсастыбаҕа сылдьарын – бодоруһарын сайыннарыы”,
- “Оҕо билэр – көрөр дьобурун сайыннарыы”,
- “Оҕо тылын-өһүн сайыннарыы”,
- “Оҕо кэрэни өйдүүр дьобурун сайыннарыы”,
- “Оҕо этин – сиинин сайыннарыы”

Ньымалар:

- Көрдөрөр- “Мин төрөөбүт төрүт дойдум – Саха Сирэ”презентация, гербэлэр ойуулар, ;
- Тыл – “Теттерутун эт” оонньуу, алтыыылар, хоруйдар
- Оноруу – алмаас оноруу
- Чинчийэр-хаар оноруу

Сабаҕалаан керуутэ:

- Кыра, улахан, тэн бэлиэлэри тутта уорэниэхтээхтэр;
- Саха Сирин былаабын, улуустар гербэлэрин суолталарын билиэхтээхтэр;
- Саха сирин 5 улууһун аатын билиэхтээхтэр.

Туттуллар матырыйаал: ноутбук, проектор, экран, Саха сирин картата, 5 улуус гербэтэ, фетртан онобуллубут дьэдьээннэр, онобуллубут ыабыйалар, танастан онобуллубут сир, уу, балыктар, кугулар, мээчик, «Interstar» конструктор, киистэлэр, кумаабынан онобуллубут бриллианнар, фартуктар, биридэ туттуллар перчаткалар, бытык хорунарга туттуллар куугэн, сода, биридэ туттуллар иьиттэр, ложкалар

Дьайымал хаамыта:

Тэрээһин чааһа.

Оболоор музыка добууолунан киирэллэр, шитээччи керсер.

- Утуо кунунэн оболоор! Мин аатым _____ диэн, бугун эбиэхэ бэлдьитты кэлиим. Бары сиэттибэн тогуруччу туруобун, бэйэ бэйэбитигэр мичээрдэ бэлэхтэбиэбин. Мин эыгини алыптаах айанна турунарга ынырабын. Ол иннинэ эыги билиигитин бэрибиэркэлиэбин.

- Оболоор биыги олорор Ереспуубулукэбит аата ким диэний? Маладыастар!*(экранна Саха сирин былааба кестер)*

- оболоор бубиыгиӨреспуубулукэбит Саха сирэ былааба. *(слайдкакоруу).*

-Былаахпытеннеретугубыааралларын билиэбин эрэ, халлаан куобэ урун куну кытта – колуонэалтыыыта, саха норуотунторутугэыгэр, урункуннэсугурууубэлиэтэ, манансураабын – ыраассанаабэлиэтэ, кыбыл – ийэдойдугабэриниилээхбуолуу, олоронааспыт колуонэбэ ытыктабыл, от куобэ – айылбабыт, кылгассайыммытбэлиэтэ

- онтон саха сирин киинкуоратаханныгый? Биыгиолороркуораппыт.

Картаба кердеруу

- БиыгиСахабытСирэкиэннэлэмэн, 34 улуустаахэбит. Мин бугунэыгини Саха сирин 5 улуустарынанайаннаынырабын. Барсабыт дуо?

- оболоор, Биыгиайанныырсуолбутун коруобун эрэ!БастаанАммаулууьугарбарыхпыт, онтонХаналаска, олкэннэКэбээйиулууьугартийиэхпит, онтонМииринэйкуораккауоннаЕймекеенулууьугарсылдыбахпыт. *(Картаны коруу, магнитанайгербэлэринэнбэлиэтээьин).*

Сурун чаас

- БастатантуранбиыгиАммаулууьугарайанныыбыт. Оннобиыгимассыынананайанныахпыт.

Оболоор олоппоскоолоролор, массыынаайанынтыаьатыаьыыр.

- Кэллибитоголор, керунэрэбуАммаулууьунгиэрбэтэ. *(Гербэойуутункеруу) – туохойулаагый?*

- Манна Сахабыт сирин саамайкэрэсибэккитэСардаанаАммаерускытылыгардэлэйдикуунэр. ОлиьинбуулуусгербэтигэрСардаанасибэккиойуулаах. ОнутабынаниАммаулууьугарсаамайминньигэсуоннаэлбэхдьэдьэнуунэрэбит.

- о5олоор,керунэрэ, туохтарууммуттэр? - чэ, эрэ о5олоор кырачааныа5ыйабытыгар дьэдьэннэ хомуйуо5ун эрэ. (О5олор дьэдьэннэрихомуйаллар)

- Хасдьэдьэнихомуйбуккутун аа5ын эрэ(Хасбиирди о5охомуйбутдьэдьэнинбэйэтэ аа5аруоннаэтэллэр).

- Ким саамайэлбэхдьэдьэнихомуйбутуй?

- Ессеэьиэхэсоруудахтарбааллар:

1. буДайаана ыа5ыйата, киниэхэхас дьэдьэннээ5ий (3), онтонДархан ыа5ыйатыгар 5дьэдьэнбаар. (о5олор эппиэттээбиттэринкэннэиитээччисыыппараларысыыыарар) Ким дьэдьэнэ элбэ5ий? (улахан, кыра, тэннэыибиэлиэлэрин о5олор туруораллар)

2. Дайаанаэбии 5дьэдьэнибулбут,оччогоуопсайахаыыхомуйбутуй? (8) Ким элбэ5и хомуйбутуй? То5о? (улахан, кыра, тэннэыибиэлиэлэрин о5олор туруораллар)

3. Дайаанаессеэбии 1 дьэдьэнибулбут, онтон Дархан 4 булбут. О5олор хастыыныхомуйбутгарый?(Бэлиэтуруораллар)

- Салбыы биьигиХаналасулууьугарайанныыбыт, оннобиьигиеруьунэнустанбарыахпыт,уугасэрэхтээхбуоларбытыгарбары быыьанарьэлиэччиктэрикэтэбит.

О5олор олоппоскоолороллор, уунанустартыастыаыыыр

-Ханаласулууьугаркэллибит.

БуХаналасулууьунгиэрбэтэ.(Гербэойуутункеруу)Туохойуулаагий?

-Ханаласулууьунхайаларыгарэлбэх хотой уескууртеруурэбит.

- ОнутаынанХаналаскаАандойдугааатырбыткэрэкостуулээх «Олуонэочуостара» баар (Экран) – Онно ким эмитсылдыбыккыт дуо? (эппиэттииллэр)Урдукхайалар бары кэккэлэьэнтураллар.

ОлкурдукХаналасулууьугар «Орто дойду» диэн зоопарк баар. Онносылдыбыккытдуо?(эппиэттииллэр). Онноарааскоттордор, кыллар, уон – койуурбаар. Бугунбиьихэ «Орто дойду» зоопаркатыттан улитка ыалдыттыкэллэ, киниаата Гэрри. Уоннаэьихэ о5олоор, соруудахагалбыт: Интерстардиэнконструкторынанулитканыоноронкерунэрэдиэн. Оноробут дуо?

О5олор бэрллибитхолобурукеренИнтерстарконструкторунан улитка онороллор.

- Маладьыастар! Алыптаахайаммытын сал5ыбыт. Сал5ыы тийиэхтээхулууспут - **Кэбээйи**улууьа.

О5олор олоппоскоолороллор, уунанустуутыаьатыаьыыр.

- Кэллибитоголор. БуКэбээйиулууьунгиэрбэтэ (Гербэойуутункердеруу)Туох ойуулаа5ын керунэрэ.

-саамайэмис, минньигэс, улахансobotунанбиллэрКэбээйиулууьабуолар. Мин Билигинэьигиниоонньоотуохпунбагарабын.Оонньоубутаата «Куогулэьин» - хасбиирдии о5о биирдиисобонухаптарын, хаптарбытбалыккытынилиитигэртутантурун. (о5олор магниттаахкуегунэнбалыктарыхаптаранылаллар)

- о5олоор, кордубутэрэ,буханникбалыгытуттубут?Собобуттуохчаастартантурарэбитий? (Тоболоох, кутуруктаах ,лапчааннаардаах, харахтардаах, айахтаах,хатырыктаах, 2 хайыылаах, ере5елеех, ар5ахтаах)

- о5олоор, собонусиэнкорбуккут дуо? Онноиьигэрмип – минньигэстуохбаарбуоларый? – Маладьыастар, саамайсеп!

- Аны билигин «Тотторутунэт» диэнооньуунуоонньоохпут, тегуруччу туруо5ун. Мин тылларыэтэбин – эьигиол тылы тотторутун этэ5ит:

1. кыра балык – улахан балык
2. эмис балык – ырыган балык
3. элбэх балык – а5ыйах балык
4. уьун балык – кылгас балык
5. куустээх балык – молтох балык
6. буспут балык - сиикэй балык
- 7.тургэн балык – бытаан балык
- 8.чэпчэки балык – ыарахан балык

- Маладьыастар! Сал5ыы биьигиМииринэйкуораккаайанныыбыт, онносамолётунанкотонбарыахпыт, ьэлиэччиктэрбитин устуо5ун.

О5олор самолетунанкетеркурдукхамсаныларыиитээччини кытта онороллор, самолетунанкетертыастыаьыыр.

- Кэллибит. БуМииринэй куоратгирбэтэ(Гербэойуутункердеруу) – туохойуламмытэй? Мирнэйкуораккаалмааьыхостуур «Мир» диэн карьер баар, керунэрэ. (экрана кестер)Олиьингирбэлэригэралмаасойуулаахтарэбит.

- корунэрэалмаазхайдахкурдуккэрэтааьый. (экранныкердеруу)

- О5олоор, эьигиалмаасоноруоххутунбагарагыт? Керунэрэ, биьихэманнакараасеннеехалмаастарбаалларэрээрикинилэркилбэчийбэттэр, онубиьигикинилэрикилбэчититэспит. (киистэнэнкилизийисыбаан баран бытархайкиэргэлгэьмньаанылаллар)– Керунэрэ, хайдахкурдуккилбэчийдилэрбиьигиалмаастарбыт! Буоноьуктаргытынилдьэбараарын!

- Айаммытын сал5ыбыт. БилигинбиьигикетуехпутОймокоонулууьугар.

О5олор илиилэринэн самолет онороркетеллер, самолетунанкететртыастыаьыыр.

- БуОймокоонулууьунгирбэтэ (Гербэойуутункердеруу) – туох ойуулаа5ый?ОймокоонулууьуАандойдугасаамайтымныьсиринэнбиллэр. Оймокооннокыьын – 60 кыраадыскатийэтымныйар, саамайтымныйбытв -72 кыраадыстымныьгатийбитэ. Кыьынауьун ,олиьинхаарууллубакка ер сытар.

Билигинбиьигичинчийионоронкоруохпут, хаары. Бары фартукта, перчаткатакэтин. О5олоор, хаархантанкэлэрий? (халлаантан) Онтонбиьигибилигинонорорхаарбытхаллаантанкэлбэт, биьигибэйэбитонорорхаарбытбытыкхорунарга аналлаах куугэниуоннааскатуттулларсуоданыбуккуйдапытынахаарбуоланхаалыахтаа х. Чинчийибитиноноруохпутиннинэбыраабылалары саньа5ын:

- Чинчийионороргохарахпытынхастыбаппыт
- Чинчийионорорготугу да аьахпытыгарукпаппыт

Чинчийионоруу

- Туохатыннаахэбитийдьиннээххаартан?

Түмүктүүр чаас

-Картабытыгартеттеру кэлиэ5ин. БиьигибугунСахабыт сирин 5 улуустарыгарсырыттыбыт, ааттатаалаанэрэ. (эппиэттииллэр) Бугуннауяанысебулээтигит дуо? Ордукханькулууьусебулээтигитий? Того?

- Мин эьихэмахтанабын, эьигинаьаамаладьаастарэбикит, элбэгибилэрэбикит. Оскуола5а киирэнситиьиилээхтикуерэнэргитигэр ба5арабын. Керсуеххэдиэри!